

ԱՏԵՆԱՇԱՐ «ԱՐԱՉ» ԹԻԻ 5

ԿԷՍ-ՄՆԱՑԱԾՆԵՐԸ

(ՄԻՀՐԱՆ ՏԷՐՏԵՐԵԱՆ)

ՊՈՒՔՐԷՇ

Պ. „Astoria“, strada Pictor Luchian, 14

1934

891.99

S-54

-6 NOV 2011

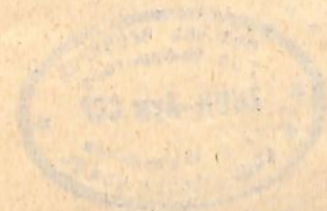
391-99

S-54

uy

ԿԷՍ - ՄՆԱՑԱԾՆԵՐԸ

~~6062~~
6064

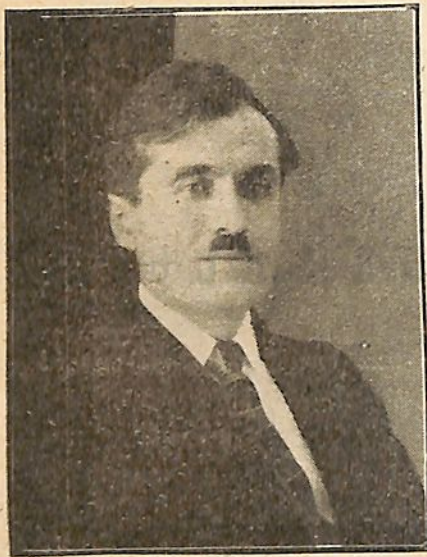

Մ Ի Ն Ր Ա Ն Տ Ե Ր Տ Ե Ր Ե Ա Ն

(1888—1929)

Գծրախոտ բան է ճամբույ ելլել ու ճամբան մնալ: Կայծ ունենալ, ու չբռնկած մարիլ: Երգելու տենչ ունենալ, ու չկարենալ պոռթկալ ներսի յուզումները:

Այդ է յաճախ ճակատագիրը հայ գրողին:

Կան որ ներսէն ունեցած են հուրք ու խռովք, բայց՝ առիթը տրուած չէ իրենց լոյսին բերելու ներքին այդ կրակը: Անհետացած դացած են, առանց մարդոց պատմելու յուզումը որ պահ մը խլրտած էր իրենց կողերէն ներս: Դիպումսն է յաճախ լոյսին հանած մեր տաղանդները: Ոմանք ինկած բախտաւոր միջավայրի մէջ, կրցած են բան մը պոռթկալ իրենց հոգիի ճիչերէն: Բայց քանի՞նք՝ անցած դացած են աննշմար, իրենց ճիչը

իրենց ներսը խեղդելով, և քանի՞նք՝ որոնք համարձակած չեն մրմնջելու իրենց երգը, վախճալով կեանքի աղմուկէն:

Ու կան ուրիշները որոնք յանդգնած են, այո՛, պահ մը ճչալ, բայց ճարպիկներու մխորին մէջ խեղդուած է իրենց ճիչը: Լռած են, ու անհետ մեկնած:

Կան ալ որ առիթ գտած են իրենց ներսէն բան մը պատմելու: Բայց չեն կրցած հասուննալ: Մէկը չէ եղած որպէսզի ուղղէր իրենց կթոռ քայլերը, ու յօտէր, ատենին, ծաղիկներուն խառնուած փուշն ու խոտերը:

Կէս-մնացածներն են անոնք:

8882-56

Կէս-մնացած մը, Միհրան Տէրտէրեանն ալ: Լաւագոյն պայմաններու մէջ ան ալ դէմք մը կ'ըլլար: Չտրուեցան իրեն ոչ ճիշտ վայրը ուր իր միտքը մարդէր, ոչ ալ զիւրու թիւները՝ որպէսզի իր հոգին ճմլէր: Պղտիկ կայծովը որ իր մէջը կար, ու համատար զարգացումովը զոր յաջողեցաւ ձեռք ձգել, ան հազիւ կայծկուաց փոսուռայի մը պէս: Ոչ չըջապատ ունեցաւ որպէսզի լայննար իր հոգիին հորիզոնը, ոչ ալ գուրգուրոտ ձեռքեր՝ որպէսզի առաջնորդէին իր սկսնակի քայլերը: Ան սկսաւ խարխալիւ, ու մեկնեցաւ կիսաւարտ:

Ծնած էր 1888 սեպտ. 22ին Սերաստիա: Հազիւ 4 տարու որը կը մնայ, ու իր մանկութիւնը կ'անցընէ զրկանքներու մէջ, անտէր-անպաշտպան, զրեթէ փողոցները: Ութը տարեկանին Սերաստիոյ որբանոցը կը դնեն զինքը, յետոյ Ազգ. վարժարան, զոր 1903ին կ'աւարտէ: Դպրոցը աւարտելուն՝ երկու տարի օգնական ուսուցչի պաշտօն կը վարէ հոն:

Զինքը 1905ին Վառնա կը գտնենք, ուր անմիջապէս հանրային աշխատանքի կը լծուի: «Սոխակ» նուագաթափախումբը իր գործունէութեան առաջին դաշտը կ'ըլլայ: Միւս կողմէ կը սկսի զրկել: Թատերախաղեր կ'ըլլան իր սկսնակի փորձերը, — «Սա-նատոր», «Եղբայրաբաւեր», «Հայրը», — արուեստէ զուրկ գործեր՝ որոնք իր կայծը կը մատնեն միայն:

Տարի մը յետոյ Ռուսոնք է: Հոն ինք է որ հիմը կը դնէ Ադամեան թատերախումբին, բայց կեանքի տաժանելի հոգիներ իր մէջ կը մեռնեն ամէն ճիւղ: Կօչկակարի մը քով կը փորձէ չոր հաց մը վաճակել: Անգոր յաղթելու կեանքի պայմաններուն, 1908ին Երուսաղէմ կ'անցնի՝ միարան դառնալու յոյսով: Մերժուած՝ զլիւկոր կը թողու Ս. Երկիրը, թափառելով երկրէ երկիր, Վենետիկ, Ֆրանսա, յետոյ Պոլիս, առանց բնիտն մը ունենալու զրպանը. անցնելով, յաճախ փախստեայ, նաւակէ նաւակ, նաւէ նաւ, երբեմն ալ ոտքով կտրելով ճամբան, ամէն բախտ կը փորձէ:

Վերջապէս 1910ին Սիւլիսթրէ կու գայ Համբարձում Հաճի Արթինի հրաւերովը իրր երաժիշտ տեղւոյն եկեղեցիին, ուր կը պաշտօնավարէ քանի մը տարի: Ընդհ. պատերազմին՝ դէպի Կովկաս սուրացող հայ ալիքը զինքն ալ կը խառնէ կարաւանին: Երեք տարի, 1916-1919, իրր երաժիշտ կը պաշտօնավարէ Թիֆլիս եւ այլուր: Յետոյ Պոլիս է, ուր 1920ին պահ մը կը գտնենք զինքը Վահրամ Փափաղեանի թատերախումբին մէջ: Ի վերջոյ կրկին կը դառնայ Սիւլիսթրէ, ուր ամբողջ 9 տարի, 1920-1929, կը պաշ-

տօնավարէ իրր երաժիշտ ուսուցիչ:

Յանկարծական մահ մը, 1929 նոյ. 27ին, իր աչքերը կը փակէ, անպաշտպան ձգելով այրի մը ու երկու որրեր:

* * *

Միհրան Տէրտէրեան ահագին ձեռագիր թողած է: Գրած է անդադար առանց բժախնդիր ըլլալու: Վարժ յանգերուն հետ խաղալու, ան նախընտրած է ոտանաւորը: Իրմէ կը մնան 200է աւելի ոտանաւորներ, որոնք ստուար մասով առակներ, մանկական բանաստեղծութիւններ ու երգիծական կտորներ են: Ունի նաեւ զարդակաւ թատերախաղեր, ոտանաւոր առածներ, հանելուկներ, վիճակի քառեակներ: Իրեն չտրուեցան ոչ նուրբ ճաշակը, ոչ ալ թերեւ հոգեկան արամադրութիւնները որպէսզի ապրող փունջ մը չինէր անոնցմէ: Անխնամ ցրուեց զանոնք բազմաթիւ թերթերու և հանդէսներու մէջ, — «Զիթենի», «Տաճար Մանկանց», «Կիկօ», «Հորիզոն», «Համբաւարեր», «Մասիս», «Հասկեր», «Պատանի», «Փունջ», «Կոչնակ», «Երկիր», «Նոր Արշալոյս», — զանազան ստորագրութիւններով, ինչպէս Տէրեանտէր, Մէն-Տիւն, Միհ-Տէր, Հարմին, Գամառձօպա, Էւայլն:

Երգիծական-բանաստեղծներու ցանցաւ հոյլին մէջ՝ Միհրան Տէրտէրեան պիտի կրնար դէմք մը դառնալ, եթէ արուեստի մտահոգութիւնը խառնուէր դրելու իր գիւրդութեան: Աւա՛ղ որ ան կը մեկնի անաւարտ:

* * *

Իր մահուան հինգերորդ տարեդարձին առթիւ փունջ մը երբ կը քաղենք հոս իր թողած ձեռագիրներէն, հեռու մեղմէ միամտութիւնը հայ զրականութեան աւետելու անձանօթ դէմք մը, Արժէք մը: Ան պիտի կարենար Արժէք մը դառնալ՝ եթէ ունենար տարրեր միջավայր ու տարրեր չըջապատ:

Ուղեցինք միայն զազափար մը տալ համեստ հայ գրողի մը երկէն, ուր եթէ ապրող էջեր կը պակսին, կան սակայն շատ մը էջեր այ՝ ուր վարժ տաղաչափութեան մը խառնուած են յաճախ հիւսօրը, սրամտութիւնը, հեղնանքը:

Կէս-մնացած, բայց մեղք է որ անհետ կորսուի այս տղան...

ՇՐՋԻԿ

Դ Ե Ր Չ Ա Կ Գ Ա Ս Պ Ա Ր Ը

Պարսպ ու անդորձ Գասպար աղբարը,
Վերջապէս կազմեց սա զազափարը
Թէ՛ պէտք է անդորձ չըլլալու համար
Արհեստ մ'ունենալ, բայց լաւ ու յարմար:

Անցուց իր մտքէն

Արհեստներն ամէն:

Վրտահ, համարձակ

Յանկարծ որոշեց ըլլալ մէկ դերձակ,
Ի՞նչ են դերձակի գործիքներն արդէն,
Բացի ասեղէն, մէկ ալ մէջրատէն:

Մըկրատով կտրէ, ասեղով կտրէ.

Դըժուար է անոր՝ ով որ անկար է:

Պիտի հարցընէք. «Ի՞նչ եղաւ վերջը».

Խանութ մը բացաւ ու նըստաւ մէջը:

Խեթքին մէկը, Գասպարի նըման,

(Խեթք կը պակսի աշխարհի վերան,)

Կըտոր մը կերպսա գըրած անութը.

Մըտաւ խանութը

— Բարի լոյս, վարպէ՛տ, առ աս կերպսաէն,

Ինձ վերադիւր մը կտրէ ձեւաւոր»:

— Լա՛ւ, գըլխուս վըրայ, Բաղէշէն Բասեն,

Դուն հաւատա՛ որ

Ձեռ կարող գըժնել դերձակ մ'ինձ նըման:

Ձեւս աննըման,

Կարըս դիմացկուն, զինն ալ շատ աժան:

Շատ մը անարժան,

Եւ անպատուարեր

Վարպետներու պէս եւ մարդ չեմ խարեր,

Ձեւուած ու կարուած լաւ, խըճմբօրէն,

Վերադիւրէ կ'առնես քանի մը օրէն»:

Ճամբայ տալէ վերջ իր յաճախորդին՝

Առաւ մըկրատը, ճը՛խ, հա՛, ճը՛խ, որ զին

Ձեւքն անցաւ կըտրեց: Դարձուց, նայեցաւ,

Տեսաւ բանի մը չը նըմանեցաւ:

Դընաց ու գըտաւ յաճախորդն իրեն,

Եւ մըտերմօրէն՝

— Բարեկա՛մ, ըսաւ, չիտակը այդ քու
կերպասէն երբեք չըլլար վերարկու։

Շարվար մը շինեմ ապրանքէն ես ադ՝
Որ ամէն տեսնող խածնէ իրեն մատ»։

— Եթէ այդպէս է՝ ձեզէ վերարկուն,
Շէնքով չնորհքով շարվար շինէ դուն»։
Գընաց ձեռք առաւ մըկրատն ու ասեղ

Որ շինէ աս հեղ

Շարվար մը ազուրու։ Կըտըրտեց, կըտտեց,

Քակեց ու նորէն քըռթեց, կարկըտեց,

Աս ալ շարվարի չը նըմանեցաւ։

Գասպար վարպետը ընծաւ չըզգաց ցաւ,

Իր յաճախորդին

Քով գընաց կըրկին։

— Բարեկա՛մ, ըսաւ, ես մըտածեցի,

Լաւ մը հաշուեցի,

Տեսայ թէ այդ քու ապրանքէն ալ վար

կերպասէն անգամ չեն շինիր շարվար։

Ձեւաւոր, յարմար

Եկուր բաճկոն մը կարեմ քեզ համար

Տոկուն, հաստատուն...»

— Եթէ այդպէս է՝ բաճկոն շինէ դուն»։

Գասպար վարպետը ոյժ տուաւ կըրկին

Ձեռքի մըկրատին։

Բաճկոնի գործն ալ մընաց անկատար։

— Շիտակը ըսե՛մ բարեկամարար,

Բայց՝ չը բարկանաք,

Ի՞նչ կ'ուզեն ըսեն,

Վերարկու, շարվար, ոչ ալ բաճկոնակ

Կը շինուի ձեր այդ բերած կերպասէն։

Քեզի տսպրակ մը կարեմ աննըման՝

Որ տեսնողները վըրան զարմանան։

Տան մըն ալ համար չատ պէտքի բան է,

Ձէ՛, կը պահպանէ

Ուտելիքները փոշիէ, հողէ

Եւ նոյնիսկ գողէ։»

— Լաւ, Գասպար վարպետ,

Ըսաւ մարդուկը, հիմայ քեզի հետ

Վիճարանի՛մ ես։

Տոպրակ մը շինէ դուն զիտցածիդ պէս»։

Առաւ մըկրատը, նորէն կըտըրտեց,

Կըտոր կըտորի մօտ բերաւ, քըռթեց,

Աւրեց փըճացուց ինչպէս որ հարկ էր։

Հիմայ շինածը տոպրակ թէ պարկ էր,

Նայեցաւ, կեցաւ

Քնքն ալ շինածէն բան չը հասկըցաւ։

... Քանին՛ր կան որ իրենց խելքէն վեր

Ձեռք առած ծանրը ու բարդ խնդիրներ

Հպարտ կը ճառեն նորէն և հինէն

Ու վերարկուցուն տոպրակ կը շինեն։

ՊԱՏԷՆ ԻՆԿՈՂ ՈՐՄՆԱԴԻՐԸ

Որմնագիր մը գործի առնն

Սայթաքելով՝ կ'իյնայ սպառն,

Կը ճըմլուին ծունկն ու արմուկ։

Ճիչ ու աղմուկ

Կը բարձրացնեն ներկաները։

— Վաղեցէ՛ք չուտ

Ու կանչեցէք բըժիշկն հըմուտ,

Կը բնակի քիչ մը վերը։

— Ձէ՛, զացէ՛ք չուտ զեղազործին...»

— Ի՞նչու երթաք այդ անփորձին։

Հիւանդանոցը չատ մօտ է,

Տանինք այնտեղ...»

— Դեղարանը տեսէ՛ք հոտ է,

Բերենք չուտով դարման ու դեղ...»

Որմնագիրը գալով ուշքին՝

Ճիչ մը ուժգին

Կը բարձրացնէ, — «Բըժիշկ ու դեղ

Հարկաւոր չեն, գըտէք ո՛ւրտեղ

Պատէն ինկող ուրիշ մը կայ։

Աստուած վրկայ,

Պատէն ինկողին ցաւերէն մօրմօք՝

Պատէն ինկող մը կը հասկընայ լոկ»։

ՈՒՆՏԸ

Հայկ աղբարը ձրկնալաճառ
Որ կհանքին մէջ օր մը յաճար
Մըտած ալ չէր,
Երբ ծովն ինկած կը մարտնչէր
Լեզի, աղի
Արիքներուն հետ կատաղի,
Միտքը գալով մեղքերը մեծ՝
Ջրղջաց, ուխտեց.
— Թէ լըսես իմ ձայնին, լացին
Եւ ազատես, Աստուածածին,
Պիտի ըլլամ ես քու դերին,
Քու պատկերին
Կեցած առաջ՝
Խաչակնքեմ լալահառաջ՝:
Եւ իրաւ ալ ազատեցաւ:
Ու ողջ, առողջ՝ դընաց, կեցաւ
Աստուածամօր պատկերին դէմ
Որ ժրպտադէմ
Գրկած էր իր Յիսուս որդին:
Եկեղեցին չըկար ոչ մին:
Խընդրեց, ըսաւ. «Աստուածամա՛ր,
Շնորհակալ եմ որ ինձ համար
Այդպէս եղար դուն հոգատար...»
«Սո՛ւտ է, սո՛ւտ է, մի՛ հաւատար»
Լուսարարը ձայնեց ժամուն՝
Որ այդ ժամուն
Ետեւ կեցած էր խորանին:
Մեր ձրկնորսը Յիսուս որդին
Կարծելով այդ ձայնին տէրը՝
Ներողարար
Շարունակեց իր խօսքերը.
— Յանգանքներս իմ անհամար
Թէ ներես դո՛ւն, ո՛վ Տիրամա՛ր,
Կը խոստանամ ալ չըլլալ չար...»
«Սո՛ւտ է, սո՛ւտ է, մի՛ հաւատար»
Լըսուեցաւ այդ ձայնը նորէն:

Հայկ աղբարը հանգարտօրէն
Շարունակեց աղօթքն իրեն.

— Ղրրկէ՛ վերէն

Հըրեշտակըդ որ պահպանէ

Զիս չար բանէ

Ու ես կ'ուխտեմ ըլլալ արդար:

«Սո՛ւտ է, սո՛ւտ է, մի՛ հաւատար»

Ձայնը կըրկին

Հընչեց ուժգին:

Մեր ձրկնորսը սակայն այս հեղ

Բարկութիւնով լեցուած անեղ

Յիսուսին այդ պատկերին լուս

Պուաց անլուր

Ձայնով մ'ուժեղ և կըրակոտ.

«Լըւէ՛, ծօ՛ դուն, ապուշ լակոտ,

Մօրըդ հետք խօսիմ կոր ես,

Դուն ի՞նչ այդպէս

Գըլուխ տընկեր

Ոտքով, ձեռքով մէջ ևս ինկեր:»

ՎՐԻԺԱՌՈՒ ԳՈՐՏԸ

Երկար տոտիկ

Մէկ գորտիկ

Զայրանալով ջաղացպանին,

(Զե՛ս զարմանար եղած բանին),

Կեցաւ գետի դէմն հոտանքին,

Զնայելով կէս թըղաչափ

Իր հասակին՝

Ըսաւ. «Ի՞նչ է ջուրը սաչափ

Որ խըմելով ես չը կըրնամ

Հասցընել,

Ու պատժել այդ չար, անըզգամ

Ջաղացպանը:» Մի՛ հարցըներ

Գործը ի՞նչպէս վերջացաւ,

Խըմեց, խըմեց, պայթեցաւ:

Մ Ը Ս Տ Ը Ր Ը

Շատ առաջներ
Ամերիկան
Երբ ճանչցած չէր
Ասիացին ու Ասիան
Մըստըը Եանքին
Փոքր Ասիան կտրած լայնքին*
Ամերիկա կը դառնայ ետ,
Առած իր հետ
Իրրե մական
Մեր պատմական
Թոնիրներուն սե կուտիչը*)
Փայտէ շերեփն ու ակիչը,
Եւ համարձակ
Արբանի մը մէջ ընդարձակ
(Ուր բազմութիւն մ'էր հաւաքուած
Զինք լըսելու)
Բեմը կ'ելլէ սըղուած-հագուած
Տեսածները իր ըսելու:
—Ո՛վ պարոններ, ա՛հ, այն տեղեր
Եւ այն գեղեր
Պըտըտելով ուր ետ գացի՝
Ի՞նչ զգացի
Գիտէ՞ք արդեօք,—սոսկում ու վա՛խ...
Ասիացի մարդիկ ճիւղա՞ն
Հըսկաներ են նըման լերան,
Անոնց թեւեր մէկ մէկ գերան,
Հըրաշք էր որ զիս չը կերան...»
Փայտէ շերեփն ալ կը հանէ
Եւ ցոյց տալով
— Գիտէ՞ք, կ'ըսէ, առ ի՛նչ բան է.
Աս դըգալով
(Զըլլա՛յ դողաք)
Անոնց տըղաք
Կ'ուտեն ապուր
Եւ կերակուր.

*) Կուտիչ— թոնիրի կամ փուռի կրակը խառնելու փայտ
կամ ձող:

Իսկ այս ձողին կ'ըսեն կուտիչ,
Այս է անոնց ակռայ փորիչ...»
Այդ բազմութեան մէջը սակայն
Նըստած իրրե հանդիսական
—Դժբախտա՛րար—
Կը գտնուի մէկ հայ աղբար,
Որ համբերել չը կըրնալով
Այդ սուտերուն՝
Կ'ելլէ խփոյն
Վըրան նըստած իր աթոռին,
Եւ կը ձայնէ այդ բոլորին.
—Ո՛վ պարոններ,
Եւ տիկիներ,
Ես ինքս ալ եմ՝ Ասիացի,
Ապացոյց մը ձեզ փաստացի,
Տեսէ՛ք, փայտէ այդ գերանը
Կը մըտնէ՞ այս իմ բերանը:»

Ա Ռ Ա Ն Ն Ե Ր

Դուք մի՛ ըսեր ուղածըդ՝
Որ չը լըսեա չուղածըդ,
Խօսքը ունի արձագանդ
Քեզ կը դառնայ ըսածըդ:

Շատ գիտնալը՝ չա՛տ բան է,
Շատ ընելը՝ դատ բան է,
Դուք Բիչովըդ չատ ըրէ՝
Գիտնալ չընել՝ վա՛տ բան է:

Կեանքըդ որքան որ տեւէ՝
Մ'երթար չարին ետեւէ,
Զարին վարձքն է միշտ չարէն,
Դուք բարիին հետեւէ:

ՄԱՐԴԱՅԱԾ ՀՐԵՇՏԱԿԸ

— Գարրիէ՛լ, կանչեց Արարիչը սրտնեղած,

— Այ ձանձրացայ սա՛ նեխած

Գանդառներէն մարդոց չար ու տալերախտ.

Երանի թէ Ագամ, Եւան և Դրրախտ

Չըստեղծէի, կամ Բարիին ու Չարին

Այդ ծառերը արմատներէն չորնային:

Տե՛ս սա եկած բողոքները այրերէն՝

Որոնք իրենց չար կիներէն այրե՛ր են:

Տե՛ս, ասոնք ալ գըրողները կիներ են,

Որոնք մարդոց դաժան ձեռքը ինկեր են:

Ո՞րն է իրաւ, ի՞նչը սուտ,

Ո՞րն է խառնակ՝ ս՞րը զուտ:

Գընա, Գարրիէ՛լ, իջիր աշխարհ, մարդացի՛ր,

Ապրէ իր մարդ, լաւ հասկըցիր ու դարձի՛ր»:

Եւ Գարրիէլը մարդ-հրեշտակ՝

Իջաւ աշխարհ չիփ չիտակ:

Գեղեցիկ մէկ պատանի՛.

Ըսէ՛ք, ինչպէ՞ս չը տանի

Սիրուն ազունոր օրիորդներուն խելքերը:

Կորսընցուցած իր մուտքերն ու ելքերը՝

Գարրիէլ-հրեշտակ սիրոյ անուշ բաժակը

Քամեց մինչև յատակը:

Լըրացած էր պայմանաժամն Արարչին:

Թ՛ը ու գընաց ներկայացաւ իր առջին,

Ու խօսեցաւ. «Տէ՛ր Արարիչ ամէնուն,

Օրհնեալ ըլլայ քու անուն,

Տեղեկագիրս պատրաստած եմ գըրաւոր.

Աղջիկները հրեշտակներ են երկրաւոր,

Մեղի նըման սուրբ, բարի,

Եւ նըման են անընթեռն տիպարի:

Տըղամարդիկ սատանաներ են դաժան,

Դըժոխային կըրակներու են արժան»:

Մըթաղնեցաւ Ստեղծողին Սուրբ երես,

Ըսաւ. «Գարրիէլ, մեծ սխալ մը գործեր ես.

Բողոքները որ միշտ ինձի եկեր են,

Ամուսնացած այրերէն են, կիներէն.

Ինչպէ՞ս հաւատամ ես գըրիդ,

Ինձ չեն թուիր ճշգրտիտ:

Աշխարհ գընա՛ դուն կըրկին,

Ամուսնացի՛ր, դաւակըդ ա՛ռ քու կըրկին,

Տեղեկագիրդ անկէ՛ յետոյ պատրաստէ,

Վերջը եկուր ինձ փաստէ՛»:

Գարրիէլ նորէն իջաւ աշխարհ, մարդացաւ.

Կին չէր կինը, փորձանքներու փորձանքն էր,

Անոր ո՛ր մէկ յանցանքներ

Առնէր գըրի. ի՛նչ պատիժ էր, ի՛նչ պատիժ.

Պատիժ ալ չէր, խայթող ի՛ժ:

Եւ մանչուկ մը տուաւ իրեն ալ Երկին.

Գեղեցիկ էր, սակայն ափսոս որ իր կին

Առաջուան պէս միշտ կը կըռուէր, կը վիճէր,

Կը գորգոռար, կը ծեծուըռտէր, կը ճըչէր:

Խեղճ Գարրիէլը միշտ գըլուխը կը ծեծէր

Եւ իր աշխարհ եկած օրը կ'անիծէր:

Կ'ուզէր փախչիլ կըրկին վեր,

Սակայն ինչպէ՞ս թողուր զաւակն իր անտէր.

Եւ աղաներն իրար սեղմած՝ սպասեց

Մինչև զաւակին տարիքն եղաւ տասնըվեց:

Օր մը անոր պատմեց իր սև պատմութիւն,

Մարդանայն իր և կընծը վատութիւն:

Ըսաւ. «Որդի՛ս, պիտի մեկնիմ ես հիմակ,

Բայց չեմ ուզեր թողուլ քեզ խեղճ ու մինակ,

Կ'ուզեմ որ դուն ապահով գործ մ'ունենաս,

Գործ մը դիւրին, անվընաս,

Որով հացըդ կարենաս լաւ մը ճարել

Եւ ամէնուն արմանք-զարմանք պատճառել:

Պիտի դառնաս բժշկապետ մը ընտիր.

Հիւանդներուն քովն անարգել միշտ մըտի՛ր,

Երբոր տեսնես զիս հիւանդին ոտքին տակ՝

Պիտի բուժուի, ասոր կղի՛ր դուն զիտակ,

Կ'ուզես դեղ տուր թունաւոր,

Կ'ուզես ջուր տուր գունաւոր:

Իսկ երբ տեսնես զըլիսուն վերեւն եմ կեցած,
Օգուտ չըկայ, պիտի մեռնի անկասկած»:

Թրուաւ զընաց թափ տալով իր թեւերուն:
Բըժըշկապետն հանեց հաշակ ու անուն.

Իրը խօսք չէր, այլ պատգամ.
Ինք հիւանդին կը նայէր լոկ մէկ անգամ,
Կամ մէկ խօսքով կը բուժէր,
Կամ վերջնական անոր մահը կը գուժէր:

Ծանր հիւանդ ու տըկար՝
Թագաւորի որդին պառկած կը տըքար...
Մեր բըժիշկը աչք մը նետեց հիւանդին,
Տեսաւ հայրն իր, որ մահուան սուր գերանդին
Ձեռքը բընած՝ զըլիսուն վերեւ կը սպասէր.

Այ մահուան դուռն էր հասեր:
Ելաւ ըսաւ. «Տէր թագաւոր, անօգուտ,
Զաւկիդ մահն է մօտալուտ»:
«Բըժըշկապետ, — թագաւորը հառաչեց.
Ու լալագին աղաչեց.

— Թէ որ զաւկիս մինուճար
Դուն տաս ցաւին դեղ ու ճար՝
Պիտի տամ քեզ հարըստութիւն ու զանձեր.
Առանց անոր՝ ինձմէ աշխարհն է անցեր»:
Մեր բըժիշկը շատ մըտածեց ու կեցաւ,
Յանկարծ մըտքին կարծես լոյս մը ծագեցաւ,
Վազեց մըտաւ հիւանդին քովն ու պոռաց,
— Վայ քեզ, հայրիկ, ալ կորած ես ու կորած,
Սատիկ կատգած ու վար թափած իր մազեր՝
Մայրիկս եկաւ, հոս ըլլալդ է իմացեր»:
Խեղճ Գարրիէլը կընոջ գայն երբ իմացաւ՝
Ինչ ընելը չիմացաւ.

Ո՛վ կը նայէր հիւանդին...
Առած իր սուր գերանդին
Եւ չը նայած, պատուհանէն դուրս թըռաւ,
Ու իր շունչը միւս աշխարհի ծայրն առաւ:

ԷՇՆ ՈՒ ՃՊՈՒՌԸ

Եչը իր պոչ
Տընկած վեր, վեր՝ բարձրագոյ
Կը դըռըռար.
Լեւը, ձայնէն, կը սարսըռար:
Երբ այն կողմէն ձըպուռն անլուռ՝
Ճըռճըռոց մը ձըգեց անլուռ:
Մէկ ժիր մըրջիւն.
Հանեց մընջիւն.

— Ի՞նչ կայ, ճըպուռ չարաբաստիկ,
Որ կը ճըռաս այդպէս սաստիկ»...
— Ձայնը՝ իշուն դանդաղ, անրան,
Պիտի խեղդեմ ես անխափան,
Որ հասկընայ խելքովն անճար՝
Թէ ես ունիմ ձայն, միտք, հանճար»...
— Յիմար միտքերդ դուն մէկդի թո՛ղ,
Ո՛ւր քու ճըռոց՝
Ո՛ւր՝ սար ու ձոր հիմէն թընդող
Իշուն զըռոց»:

Բայց չը կախեց ճըպուռն ականջ
Ու սաստկացուց ճըռոցն ու կանչ,
Շըտկուեցաւ, մէկ ծըռեցաւ,
Մէկ ալ յանկարծ պատըռեցաւ:
Իր ձայնատու բարակ թաղանթ
Ու ցընդեցաւ ձայնն ու տաղանդ:

* * *

Խելքով, մըտքով թէ որ դաճած
Ծըներ էք,
Ա՛յ, պարոններ՝ դըժուարահաճ,
(Այս խօսքերուս կը ներէք)
Դուք ձեզ հըսկայ կարծելով,
Երբ խենդ, խելաւ պարծելով
Հըսկայի դէմ կը կենաք,
Ճըպուռը ձեզ օրինակ:

Գ Ի Ն Ո Վ Ը

Պոլիս, Հայոց
Թէ Յունաց,
Ժողովուրդն հոծ
Հաւաքուած.

Պատրիարքնուն դէմ անդադոյ
Մեծաձայն

Կը բողոքէր. «Ձենք ուղեր, ո՛չ,
Խարերա՛ն,

Խառնակիչը այդ անպատիւ,

Անկցի՛, կորչի, զի անթիւ

Վընաս հասցուց մեր ազգին»:

Օրօրուելով անդին, ասդին՝

Կու գայ լոյիկ մէկ արբած,

Կը կանչուըռտէ կատաղած.

— Խարերա՛յ է, խառնակի՛չ,

Ինչ պատիժ տաք՝ քիչ է, քիչ.

Ձէ՛ք լըսեր,

Ձե՛մ ուղեր...»

Հետաքրքիր՝ մէկն այս անգամ

Կը հարցընէ մեր գինովին,

— Ա՛յ բարեկամ,

Ո՞վ չես ուղեր որ զայրապին

Կը կանչուըռտես դուն այդպէս...»

— Ձէ՛, չեմ ուղեր, չեմ ուղեր ես

Մեր գինեպանն

Անպիտան,

Որովհետեւ անարատ

Գինիին մէջ ան առատ

Ձուր կը խառնէ, խառնակի՛չ է,

Ինչ պատիժ տաք իրեն քիչ է...»

* *

Ժողովներու, քուէներու

Ատեն այսպէս ժըխոր, աղմուկ

Բարձրացընող խելօքներու

Ձէ՛ք հանդիպեր երբեք դուք,

Մէկ հարցուցէք՝ պիտի տեսնաք

Որ անպայման

Այդ խեղճներուն ցաւը մինակ

Կամ գինին է կամ գինեպա՛ն...

Վ Ի Շ Տ Ը

Աստղերն ու լուսին, արեւը ցոլուն,

Թըսուներն օդին, ձուկերը ծովուն,

Չորքոտաններն ընտանի, գաղան,

Մառեր, ծաղիկներ, բոյսեր զանազան,

Երկինքն ու երկիր ստեղծեց Աստուած,

Ամէնուն տեղը որոշեց զըրաւ,

Միմիայն վիշտին տեղ մը չը զըրաւ:

Երկինքը ծածկող ամպերու նրման

Վեր բարձրանալու տուաւ նախ հրաման.

Մըթապնեց երկինք, կայծակ, որոտում

Սկըսաւ ժայթքել անվերջ, անհատուծ:

Եւ հրամայեց Տէրն իր ձայնով թունդ

Երթալ մըտնելու ծովերու անդունդ:

Տանիլ չը կըրցան սակայն ծովերն ալ,

Գոռ ալիքներով սկըսան վերնալ,

Փըրփըրիլ, կատղիլ և անդաձայն

Յամաքի վըրայ ըլլալ ցիր ու ցան:

Եւ անտանելի այդ վիշտին հակը

Տէրը գետեղեց լեռներուն տակը.

Բայց լեռներն էրբե՛ք չը կըրցան տանիլ,

Սկըսան ահով չարժիլ, տատանիլ,

Կատարներն իրենց փըշըրիլ, ծակիլ

Եւ որոտընդոտ հուր, բոց արձակել:

Եւ Աստուած տեսաւ թէ վիշտի բուր

Ո՛չ երկինք, ոչ ծով, ոչ հրակայ լեռը

Կարող են տանիլ: Թէ միայն, միայն

Աստուած մ'է կարող, կամ մէկն իր նրման:

Ստեղծեց մարդը պէս իր պատկերին

Սիրտ մը շինեց կուռ, զըրաւ անոր մէջ:

Եւ զարձուց զանի այդ վիշտի գերին:

Եւ այսպէս ահա՛, ըիւր գարեր անվերջ

Երկինքի, ծովու, լեռանն ամենի

Չը տարած վիշտը, մարդը կը տանի:

8882-52

ՏԷՐՏԷՐՆ ՈՒ ԼՈՒՍԱՐԱՐԸ

Քիւրտիստանի գիւղը Տէրպէր
Ունի եղեր մի գող Տէրպէր.
Չարմանալու ի՞նչ բան կայ որ,
Չէ՞ որ Յուգան գող, մեղաւոր,
Մասնիչ մէկն էր,
Բայց Յիսուսի աշակերտն էր:

Չերկընցընեմ, կամ քարոզի
Չկլկմ ձեզի:

Աս տէրպէրը իրեն ընկեր՝
Լուսարար մ'ալ ունի եղեր,
Լըմա՛ն, լըմա՛ն

Ամէն բանով իրեն նըման:

Առաւօտ մը, ժամու կէսին
Շարականի երբ կը սկսին
Իրարու հետ կ'առնեն, կու տան
Եւ կը սկսին սակարկութեան:

ԼՈՒՍԱՐԱՐԸ. — Օրհնեալ է գիւղըն Տէրպէր,
Եւ օրհնեալ է իր Տէրպէր:
Երանելին՝ գիւղերը
Ռէսին ութը էշերը
Ղըսի ճամբէն անցուցեր՝
Գիւղէն քաղաք է քըշեր:
Գողացելոյ, չորթելոյ,
Աստուած հարցըն մերո՛ց:

ՏԷՐՏԷՐԸ. — Շունչանորդի՛ լուսարար,
Սո՛ւս, քեզ կ'ընեմ կիսարար,
Սո՛ւս, որ տէրը չը լըսէ
Եւ վրանիս մուր քըսէ.
Մեր սուրբ գիրքն ալ աս կ'ըսէ՝
Քաժանելոյ, կիսելոյ
Աստուած հարցըն մերո՛ց:

ԼՈՒՍԱՐԱՐԸ. — Փառք հօր եւ որդւոյ
Եւ հոգւոյն սրբո՛ց:

Օրհնեալ Տէրպէ՛ր, անատամ,
Լ'նտո՞ր խօսքիդ հաւատամ
Աս մէկը չէ՛ կը խարնս,
Մինակ կ'ըսես յիարա տամ՝:
Խնորդախելոյ, խարելոյ
Աստուած հարցըն մերո՛ց:

ՏԷՐՏԷՐԸ. —

Այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս
Յաւիտենից. ամէն:

Ըսած խօսքդ լաւ հափէ՛
Ետքը բերնէդ դուրս թափէ.
Ժամէն վերջը փարադ ա՛ռ,
Մ'երկընցընե՛ր, կարճ կապէ՛:
Պապանձելոյ, լըսելոյ
Աստուած հարցըն մերո՛ց:

ԹՐԹՈՒՐՆ ՈՒ ԽՂՈՒՆՋԸ

Սողոսկացող թոյլ ճըճին
Այսպէս ըսաւ խըղունջին.
— Տունդդ խեցի, բաց դռնակ
Այդպէս առած քու կըռնակ՝
Դուն օրն ի բուն, ա՛յ խըղունջ,
Կը չըրջիս քու տընկած դունչ,
Ի՞նչ բանի է օգտակար
Ի՞նչ, անպէտ այդ տակառ:»
Նօթի ծեղիկ մը չընչին
Իջաւ վըրան խըղունջին,
Ճանկ, կրտուց չը դօրեցին
Կոտորելու ձիգ խեցին,
Ապա իջաւ մեծ թափով
Կըլիկ ճըճին, շտապով:

Ք Ս ՈՒ Գ Ա Յ Լ Ը

Կենդանիներու
Տէրն ահարկու
Առիւծն յանկարծ հիւանդացաւ:
(Ի՞նչ սրտի ցաւ):
Ամէն կողմէն եկան, հասան
Վայրի գաղան,
Վազր ու յովազ,
Արջ ու վարազ,
Գայլ, բորենի, ինձ, չընագայլ:
Արագաքայլ
Ճագար, այծեամ, բնձուղտ, եղնիկ
Մեծ ու պղտիկ
Արաի խորէն,
Յաւակցորէն
Աղօթեցին ու մաղթեցին
Որ առիւծին
Կեանքը՝ մահէ
Աստուած պահէ:
Աղուէսն էր պակաս համախրմբումէն...
Քըսու, բանասրկու գայլը խընդումէն
Պիտի մարէր.
Որքա՞ն լաւ էր
Որ աղուէսին զըտաւ առիթ
Տալու հարուած մը մահառիթ.
— Տէր թագաւոր,
Ան մեր քաւոր
Աղուէսն հիմայ քեզմէ անվախ՝
Ուրախ, ուրախ
Կ'երգէ երգեր,
Ուտելով գէր
Աքլորներուն միտը համեղ»:
Աղուէսն անմեղ
Երբ ուրկէ ուր
Լըսեց այս լուր,
Ինչպէս թեթեւ
Արագաթեւ

Թըռչուն՝ հասաւ:
— Տէր իմ, ըսաւ,
Երբ ձեր վիճակը այսքան ցաւատանջ
Հասաւ իմ ականջ՝
Վազեցի չորս դին, հըմուտ, բանիրուն
Մեծ բժիշկներուն:
Միեւնոյն միջոցն ու միեւնոյն դեղ
Ըսին ամէն տեղ.
«Առիւծ արքան
Ցաւեր որքան
Ունի, չուտով կ'ապաքինի՝
Եթէ հազնի
Գայլին մուշտակ
Մորթը տաք, տաք»:
Ինչո՞ւ տանջուիք դուք զուր տեղը,
Այս է եղեր լոկ ձեր դեղը»:
Համոզուելով Աղուէսուկին
Ըսած սուտին՝
Անագորոյն
Առիւծն իսկոյն
Թաթով ահեղ
Քըսու գայլը դետին փըսեց
Ու փողտեց:

Ա Ռ Ա Տ Ն Ե Ր

Կեանքի դասն է,— լաւ փորձէ,
Քիչ խոստացիր, շատ դործէ:
Արմէքաւոր խօսք կ'ուզես,—
Շատ մըտածէ՛, քիչ խօսէ՛:

Կաթիլ, կաթիլ չահը քիչ,
Թէ խընայես՝ կ'ըլլայ լիճ,
Զո՛ւր են չահին խակ գետեր՝
Երբ խընայիլ չես գիտեր:

ԵՒԱՆ ԵՒ ԿԱՏՈՒԻՆ ՊՈԶԸ

Կը պատմեն թէ (մեղքը վիզը պատմողին)
 Երբ Ադամի մէկ կողին
 Ոսկորն առաւ Աստուած, Եւան շինելու՝
 Կենդանիներն իր հըլու
 Ամէն կողմէն վազեցին
 Եւ իր շուրջը պատեցին,
 Որ երեսը տեսնեն իրենց տէր մարդուն:
 Անոնց մէջէն խեռ կատուն
 Աչքերը սուր և վայրագ
 Երբոր տեսաւ այդ իւզալի ոսկորը
 Կը՛ռ, կը՛ռ ըրաւ իր փորը,
 Խըլեց փախաւ շատ արագ:
 Հաւատարիմ չունը վազեց հեւալէն
 Հասաւ իսկոյն հտեւէն,
 Պոչէն խածաւ ուժգնագին.
 Բայց կատուի թաւ ազին
 Փըրթաւ մընաց իր բերան՝
 Մինչ ան փախաւ ելաւ ծառի մը վըրան:
 Աստուած առաւ այդ ազին
 Շըտկըտեկով փութագին՝
 Հանեց կին մը երեւան,
 Խեղճ Ադամին ընկերը, — կատուի պոչ մեր Եւան:

* * *

Ասոր համար այդ պոչը
 Հաւատարիմ երբեք չ'ըլլար տիրոջը:
 Որքան ալ որ բարիք ընել դուն ջանաս,
 Կընոջ սիրոյն յոգնիս, հալիս վերջանաս,
 Ատեն եկա՛ւ, մոռնալով քու ջանքերը
 Կատուի պէս ցոյց կու տայ իր ճանկերը:

ԼՕԳՄԱՆՆ ՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏԸ

Անուշ խօսիս անուշ մարդուն,
 Անո՛ւշ մը քեզ կը լըսէ.
 Անուշ խօսիս դաժան մարդուն
 Երեսիդ մուր կը քըսէ:
 Կ'ուզե՞ս խօսած խօսքդ ազդէ,
 Ամէն մարդու իր հասկըցած
 Լեզուով խօսէ՛ կամ սաստէ՛:
 Հիմակ լըսէ
 Տե՛ս, առակըս ի՞նչ կ'ըսէ:

* * *

Իր արուեստին հըմուտ յոյժ
 Յայանի ըրժիշկ, վիրարուժ
 Լօգմանը,
 (Որուն կ'ըսեն թէ չէ եղած նըմանը)
 Չէր գործածեր շատ գեղեր:

Հիւանդներուն փրտած, նեխած վատ տեղեր,
 Սիրտ, ստամոքս, երկվամունք կամ ազիք
 Դուրս հանելով՝ խաղաղիկ
 Կը ճեղքըռտէր, կը կըտըրտէր, կը նայէր,
 Սուր դանակն իր փրտածին չէր խընայեր:
 Ապա՛ ան յոյժ
 Լեզուով անուշ
 Կը փաղաքէր

Երբ կըտըրտած անդամն իր տեղը քըչէր.
 «Անցի՛ր տեղդ, անուշիկ,
 Անցի՛ր տեղդ, նօնօշիկ,
 Հա՛, սիրելիս, հա՛, հոգիս,
 Այ չըլլա՛յ որ բորբոքիս...»

Այսպէս հանդարտ՝ ան չէր յոգներ, չէր մաշուեր,
 Եւ ո՛վ հըրաշք, գեր ընտիր,
 Մեծ վարպետի անուշ ձայնին ունկընդիր
 Հիւանդ անդամն իրեն տեղը կը քաշուէր:
 Լօգմանն ունէր աշակերտ մը միշտ հետին
 Որ սորվելով արուեստը իր վարպետին՝
 Ինքնագրելիս պիտի գործէր:
 — Գնա՛, կ'ըսէ, ամէն վէրքեր ու խոցեր

Դուռն բըծընկէ՛ ու բուժէ՛,
 Իսկ քու խելքէ եւ ուժէ
 Երբ վեր բանի պատահիս՝
 Իմէ ինծի, չըլլայ երբեք երկրայիս։
 Աշակերտը կ'երթայ գործել առանձին
 Հետեւելով իր վարպետի ըրածին,
 Ձը վախնալով մէկ բանէ
 Մեծ անուն մը կը հանէ։
 Օր մը կըրկին երբ իրեն
 Աղետապէ նեղուող մէկը կը բերեն,
 Ձեռք առնելով սուր դանակը իր անդին՝
 Կը ձեղքէ փորն հիւանդին,
 Դուրս կը քաշէ աղիքներն հաստ ու բարակ
 Եւ արագ
 Կտրելէ վերջ փրտած անպէտ, վատ մասը՝
 Կը կրկնէ իր հին դասը.
 «Անցի՛ր տեղըդ, անուշըս,
 Անցի՛ր տեղըդ, ա՛, նուշըս,
 Հա՛ սիրելիս, հա՛ հոգիս,
 Այ չըլլայ որ բորբոքիս»։
 Բայց այս անգամ՝ օգուտ, չ'ընկր ամէն ջանք,
 Անուշ խօսքեր, անուշ լեզու, աղաչանք,
 Աղիքն երկար դուրս կը թափի ու կ'ուռի
 Ձուրերուն պէս Արագ գետին ու Գուռի։
 Այս առաջին անգամը
 Կը պատահէր, որ այդ հիւանդ անգամը
 Ըմբոստացած՝ չէր ուղեր ձայնը լըսել,
 Այլ՝ համբաւին մուր քըսել։
 Կ'անցնին ժամեր, խեղճը ի դո՛ւր կը շտապէ,
 Կը չարչարուի, ինքզինքը կը կշտամբէ։
 Լուր կ'ուղարկէ իր վարպետին ճարահատ
 Որ դայ սրբրէ իր ճակտէն այս չար արատ։
 Լօգմանն իսկոյն կը հասնի հոն աշխուժով,
 Բըննելէ վերջ մեծ ուշով
 Երբ կը տեսնէ թէ սիրուելու մի բան չէ
 Կը բարկանայ, կը հարուածէ, կը կանչէ.
 — Անցի՛ր տեղըդ, դո՛ւն անպատկա՛ռ, աներե՛ս,
 Ի՞նչ խեղճըն գըլուխըդ վեր հաներ ես,

Քաշուէ՛ տեղըդ, չուտ դընա՛,
 Թէ ոչ՝ ոտքիս տակ կը ճըղմեմ անխընայ...»
 Մեծ վարպետի անեղ ձայնէն կը դողայ
 Աղիքն ըմբոստ եւ իր տեղը կը սողայ։
 — Ասկէ վերջը, կ'ըսէ, աղատ դուռն գործէ՛,
 Անուշ լեզուով նախ փորձէ՛.
 Թէ որ լըսեց՝ չատ բարի.
 Իսկ երբ տեսնես թէ գըլուխն իր կը ցըցէ
 Փոխան խօսքի ու բառի՝
 Մինչեւ անգամ դուռն ծեծէ,
 Որովհետեւ մարդիկ աս հին առածէն
 Փորձառութիւն առած են,
 Թէ՛ կը լըսէ անուշ մարդը ականջով,
 Իսկ յամառը ծեծով, թուքով ու կանչով...»

Ե Ր Կ Ո Ւ Գ Ո Ղ Ե Ր

Դեռ լուսինը նոր կը սքօղէր
 Սարին ետեւ։
 Կէս գիշեր էր։ Երկու գողեր
 Ճարպիկ, թեթեւ
 Օգտուելով տիրող մութէն՝
 Լըսիկ, անձայն
 Մատուռի մը լուսամուտէն
 Ներս սահեցան։
 Պահարանին ու վերնատան
 Գոյքերը լաւ
 Հաւաքեցին ինչ որ գըտան։
 Մէկը ելաւ
 Ապա սեղան.
 Միւսն ահով գոչեց իսկոյն.
 — Ա՛յ անպիտա՛ն,
 Կօշիկներով բե՞մ կ'ելլես դուռն»։

ՈՍԿԵՀԱՄԵՏ ԷՂԸ

Իշխան մը նըստած իր ձին փառաւոր
Ուրիշ քաղաք մը կ'երթար հեռաւոր՝
Երբ սայթաքելով յանկարծ սըմբակը
(Գիւղի մը մօտիկ, լեռներուն տակը)
Ինկաւ ու փըչեց հէք ձին իր շունչը:
Գիւղացիները թողած վար ու ցան՝

Իշխանին շուրջը

Շուտ հաւաքուեցան:

Գիւղն էր աղքատիկ

Չունէր ջորի մը կամ ձի մէկ հատիկ:

Դեռ չա՛տ ճամբայ կար,

Ոտքով երթալու հընարը չըկար.

Ձիուն համեալ խակոյն վերցուցին

Քոտոտ իշու մը վըրայ բեռցուցին.

Իշխանը ելաւ նըստեցաւ վըրան

Իշուն զըռզըռան:

Գիւղացիները չարքով ու կարգով

Ճանապարհ զըրին պատուով ու փառքով:

Սակայն մեր քոտոտ էչն երբ իր վըրան

Տեսաւ այսպիսի ոսկեզօծ փարսն,

Երբ տեսաւ իր գէ՛մն ելլող էչերու

Քաշուիլը հեռու,

Անցած մայիսին

Երբ զինքը ձեռող կազլիկ-Օնէսին

Դողալն ալ տեսաւ՝

Ծիծաղը բըռնել չը կարողացաւ,

Ականջներն երկար աընկած ու սըրած՝

Կուշտ մը զըռզըռաց.

— Լըսեցէ՛ք, էչե՛ր, լըսեցէ՛ք, մարդի՛կ,

Չըլլա՛յ իրար հետ ա՛լ մենամարտիք,

Գիտցէ՛ք, իշխանն հմ հս այս գիւղակի,

Գիտցէ՛ք, կը սպաննեմ հս ձեզ ուղղակի...»

Եւ զըռզըռալով մեր էչ-իշխանը

Երբ հասաւ քաղաք՝ խօթեցին խանը,

Ոսկեփալանը վրայէն առին,
Նսեւ առջեւէն թարմ խոտն ու գարին,
Ճենճոտած քուրջը վըրան նետեցին,
Զըռոցին համար լաւ մը ծեծեցին:
Բեռցուցին ծանրը, ծանրը բեռները
Քըչեցին նորէն դաշտ ու լեռները...

ԾԱՂԿԱՋԱՐԴԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Ժամու մը, երկու տէրտէրներն էին

Տէր-Ղազարոսը եւ Տէր Եսային:

Վախճանեցաւ խեղճ Տէր-Ղազարոսը

Մեծ-սղանքի կէսին, եւ դըրին փոսը:

Երէցկին Աննան

Մընացած մինակ, անտէր, անպաշտպան,

Սուրբ Ծաղկազարդի աւագ կիրակին

Ժամ զընաց աըխուր, սըրտով լալագին:

Առջին զըրակալ,

Երկու քովերը երկու մոմակալ՝

Մեր Տէր-Եսային սեղանի վըրան

Կը կարդար մեղմիկ Սուրբ-Աւետարան,

Յիսուսի հըրաչքն ու զօրութիւնը,

Ղազարի մահը եւ յարութիւնը:

Մէյ մըն ալ յանկարծ մօրուքը աընկեց,

Խըռպոտ ու դըժխեմ ձայն մը արձակեց.

«Ղազարոս մեռա՛ւ, եւ հս ուրա՛խ հմ...»

Երէցկին-Աննան, օ՛, կըրակ կըտրած՝

Վերնատունէն վար յանկարծ պոռպոռաց.

«Խե՛նդ Տէր-Եսայի, ուրախ ես հարկա՛ւ,

Ղազարոս մեռաւ՝

Հիմակ առանձին

Ծուխերը բոլոր քեզի՛ մընացին»:

Թաքա-թաքը, թաքա-թաքը
 Փայտէ թաղը
 Կ'ելլէր, կ'իջնէր մէջը ուժգին
 Սըխտորդուշին,
 Ու կը ծեծէր սըխտորն հոտած՝
 Երբ բորբոքած
 Ջայնեց Գուշը. «Անպիտան թաղ,
 Դուն զեռնին տակ
 Անցնիս, որ միշտ ուր չես, ուր ես՝
 Գէշ կը բուրես»:
 — Գարշահոտը դո՛ւն ես, ապուշ
 Սոխտորի գուշ,
 Ամէն ատեն, ա՛յ, անըզգամ
 Գարշանք կը զգամ՝
 Երբոր կ'իջնեմ ես քու տակը...»
 Գոչեց թաղը:
 Դըզախոցի յանկարծ մէջէն՝
 — Պարապ վէճէն—
 Շերեփն ըսաւ. «Ի՞նչ կ'իմանաք,
 Ա՛յ Գուշ ու թաղ,
 Կը կարծէք թէ հո՞տ կը բուրէք.
 Դուք մաքուր էք,
 Բայց նայեցէք ո՞վ կայ հոտ տեղ,
 — Սըխտորն հոտեղ»:

* * *

Գիտէ՞ք որքան
 Քրտու, հոտած սըխտորներ կան
 Մարդկանց ալ մէջ.
 Ճանչցէ՛ք զանոնք,— կըսին ու վէճ,
 Որով մարդիկ կը խաթարին՝
 Կը զաղարին...

Դըժոխային կըրակներու, բոցերու,
 Վիշապներու, օձերու
 Թագաւորը Բէհեզդերուզ
 Իր բերանով բոցարուխ
 Արձակելով ամէն կողմը հըրաման՝
 Հաւաքած էր իշխանները իր համայն,
 Տեսնելու գատ, դատաստան
 Մեծ գողի մը մարդասպան:
 Սադայէշներ, սատանաներ այդ անչէջ
 Անմարելի բոցին մէջ
 Նըստած, կեցած՝ կը վիճէին խառն ի խուռն:
 Երկար-Պոչիկ Սադայէլը ձայնով բուռն
 Կ'առաջարկէր նետել կուպրին կարասը:
 «Մեր կըրակի մեծ թասը
 Դընենք գըլխուն» Կադ-Սատանան կը պոռար:
 — Հալած կապար թափենք չարին բերնէնովար,
 Կ'աղաղակէր Մեծ-Փորը,
 — Չէ՛, ի՞նչ կ'ըսէք, ձըգենք մերին եփ հորը,
 Կամ խաչելու տանինք մեր տաք բաղնիքը»,
 Կ'ըսէր Կազիկ-Չազիկը:
 Վիշապ—Օձը՝ «ոտքէն կախենք» կը կանչէր,
 Ամէն կողմէ մէկ մէկ ձայներ ու կանչեր:
 Չէին կրնար վերջնական
 Որոշում մը տալ սակայն:
 Կոտորած-Կոտոշ ծեր սատանան իր տեղէն
 Վեր ելլելով՝ բացաւ բերանն հըրեղէն.
 Աղմուկ, պոռոց, ժրխոր ու ձայն
 Անմիջապէս զաղարեցան:
 Դըժոխային սըրահը մեծ
 Խոր լուսթիւն մը տիրեց,
 «Լաւ իմացէ՛ք թէ բոլոր ձեր
 Առաջարկած պատիժները զանազան
 Սովորական չափ մեղմ բաներ են սակայն:
 Կըրակն ի՞նչ է, լոկ մարմինը կը վառէ.
 Այդ պատիժը տըկար մարդոց համար է:
 Կարմիր-թասը՝ լոկ խելքին է որ կ'իջնէ,

ԼՃՆԿՆ ՈՒ ՆՈՒՆԿԸ

Ձորի մը մէջ լըճակ մը կար
Ձինջ, մաքուր,
Որուն՝ առու մ'աղտոտ կու դար
Թաքթաքուր
Կը խառնուէր: Լիճն անարատ
— Այ Առու,
Ըսաւ, ինձմէ հոսէ դուն չատ,
Շատ հեռու,
Ձէ՞ որ ջուրըս կը կեղտոտես»,
Առուն գոչեց զայրացած. — Ե՞ս,
Աներեւ,
Կը կեղտոտեմ. խմացի՛ր դու,
Ակերէն
Կաղմուած եմ՝ որ լեռներու
Տակերէն
Ինչպէս փայլուն, ջինջ հայելի
Կը վազեն»: —
Ինձ համար չէ փափաքելի
Մէկ տանն
Գիտնալ, արդեօք ուրկէ՞ կու դաս,
Կամ որո՞ւ
Ձաւակն ես դուն: Լաւ գիտցիր աս,
Ո՛վ Առու,
Բաւ չէ ըլլաս ջինջ ծընողաց
Լոկ որդին,
Երբոր քեզմէ տիղմեր նեխած
Կը յորդի՛ն»:

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Հ Ա Ր „Ա Ր Ա Ջ“ Ի

- Թիւ 1. „Հայկավրացական աղբիւցիւթիւնները ռուսներն
հարտարապետութեան վրայ“, Կ. Պալլ, 1933 Գին 25 լէյ
- Թիւ 2. „Տարեգիրք Արալ“. Ա. տարի, 1933 „ 100 լէյ
- Թիւ 3. „Կիլիկիան Հայաստան“. Ն. Եռլա „ 100 լէյ
- Թիւ 4. „Քերթուածներ“. Մինայիլ Էմինէսքու „ 20 լէյ
- Թիւ 5. „Կէս-միացածները“. Մինրան Տէրտէրեան „ 40 լէյ
- Թիւ 6. „Տարեգիրք Արալ“. Բ. տարի, 1934 „ 100 լէյ

Գ Ի Ն 4 0 Լ Է 3

Ստանալու համար դիմել
Rédaction du journal „ARAZ“
14, str. Piotor Luchian, Bucureşti